

MISSZIÓI LAPOK.

(KÜLMISSZIÓ.)

Evangélikus egyházi, bel- és külmisziói havi folyóirat.

Felelős szerkesztő és kiadó:

Scholtz Ödön, evangélikus lelkész,

Ágfalva (Sopronmegye),

kihuz a lap szellemi és anyagi részét illető összes közlemények küldendőik.

Előfizetési ár egész évre 5 korona.

Egyes szám ára 50 fillér.

Hirdetések egyezség szerint számíttatnak.

Az ifjakat hasonlóképen intsed, hogy legyenek mértékletesek; mindenben tenmagadat adván példaképül a jó cselekedetekben; a tudományban romlatlanságot, méltóságot mutatván, egészséges, feddhetetlen beszédet, hogy az ellenfél megszégyenüljön, semmi gonoszt sem tudván rólatok mondani. A szolgálakat intsed, hogy az ő uraiknak engedelmeskedjenek, mindenben kedvöket keressék, ne ellenkezzenek, ne tolvajkodjanak, hanem teljes jó hűséget tanusítsanak; hogy a mi megtartó Istenünknek tudományát ékecsítsék mindenben. Tit. 2, 6—10.

A fiatal nőt Titus közvetlenül nem taníthatta, de annál inkább a fiatal férfiakat. Ezeket inteni szent kötelessége volt. Az öregeket fiatal ember csak nehezen és óvatosan taníthatja, mivel könnyen szemére vetik fiatalságát; a hajadonokkal és fiatal nőekkel való érintkezést pedig a rossz nyelvekre való tekintetből is tanácsos kerülni; de az ifjakhoz való viszonya különösen bensővé válhatik, mivel ezek szívesen fogadják a magukhoz hasonló fiatal ember tanácsát. Kiki ahhoz vonzódik, ki hozzá legjobban hasonlít, ám nem tagadjuk, hogy abban a nézetben is van igazság, hogy barátság létrejövéséhez a két egyén között ellentétes vonás is szükséges. De ezt az ellentétes mozzanatot mi itt épen abban találjuk, hogy az egyik már eljutott a Krisztushoz, míg a másik tőle még távol áll. Nem kötelessége-e most már annak, hogy tévelygő testvérét a jó utra vezesse? Azért az istenfélő ifju ne hagyja társait a romlás útján, hanem igyekezzék őket megmenteni.

A fiatal lelkész is sokat tehet e téren. Intse az ifjakat, *hogy legyenek mértékletesek*, tartsák féken vágyaikat, indulataikat. Hogy egészen elnyomják, azt az apostol nem kívánja. A mustnak

is forni kell. De jaj akkor, ha a hordó nem elég erős! Jaj annak az ifjunak is, ki annyira erőtelen, hogy indulatainak szolgálni kénytelen! A földi örömtől keresztény embernek nem kell magát teljesen elvonni. Jézus is részt vett a kánai menyegzőn. Azonban nem szabad elfelejtenünk, hogy ott is mennyei atyjának dicsőségét hirdette. Ha nem helyeselhetjük is az „élő keresztények“-nek a földi örömekre vonatkozó mereven tagadó álláspontját, megengedettnek mi is csak azokat a szórakozásokat tartjuk, melyek nem veszélyeztetik az emberek lelki üdvösségét s az Isten országának e földön való megvalósulását. Vannak szórakozások, melyek bizonyos mértékig szükségesek testünk-lelkünk épségének fenntartásához. Az ilyenek ellen Pál apostol sem szól; de épen azért kívánja, hogy a keresztények ép elmével s józan belátással (szófronein) örködjenek indulataik felett. Titus is figyelmeztesse az ifjakat a féktelen indulatok káros völtára. De ne csak szóval, hanem viselkedésével, egész életével is tanítson. Szó és jó példaadás járjon együtt. Amaz enélkül meddő, ez meg amaz nélkül értéktelen. Különben a kettő oly szorosan összetartozik, hogy különválasztva el sem képzelhetők. A tanítás megszűnik jónak lenni, ha a cselekedetek rosszak, mert ha az emberek észreveszik a szóbeli hirdetés és a cselekvés közötti ellentétet, a legjobb tant is könnyen elferdíthetik vagy tetszésük szerint alakíthatják.

A beszédnek módja is olyan lehet, mely többet árt, mint használ. Egy helytelen szó az egyházi beszédben megronthatja ennek építő hatását. Az evangéliumot, mint a legmagasztosabb tant, magasztos formában is hirdessük, ne mondjunk olyant, ami ellenkezik igazi tartalmával s céljával. Legyen egyházi beszédünk tiszta, *romlatlan* a tartalmat tekintve, hogy senkit meg ne rontson, *méltóságos* az előadást tekintve, hogy senkit meg ne botránkoztasson.

A magántársalgásban is legyen a tanító óvatos szavaira. Itt is csak *egészséges, feddhetetlen beszédet mutasson*, soha el ne térjen az igazságtól s mások gáncsolására ne szolgáltasson okot, *hogy az ellenfél megszégyenüljön*. Amint Pál apostol az evangéliumot folyton rosszakaratu zsidók és pogányok között hirdette, kik mindig lesték, hogy az apostol külső életében támpontot találjanak a tanai ellen folytatandó küzdelemre, ugy ma is az evan-

gélium ellenségei leginkább az igehirdetőket figyelik meg. S jaj, ha ezek élete nem egyezik tanításukkal!

Sok panaszt hallani mostanában a *szolgák* közt elterjedt romlottságról. Mennyivel jobb volna, ha a panasz helyett a szolgákat Isten igéjének megismerésére vezetnék. Akkor nem engedetlenkednének. Az engedelmségre való intés helyén való volt az apostol korában. A keresztény szolga abban a tudatban, hogy ismeret tekintetében pogány ura felett áll, könnyen ellenkezésre ragadtathatta volna magát. De a pogányságból áthozott bűnök sem vesztek még ki teljesen a keresztény szolgák szívéből. Azért inteti az apostol: *ne tolvajkodjanak, hanem teljes jó hűséget tanusítsanak*, de csak akkor, ha uraik olyant követelnek tőlük, ami az Isten akaratával megegyezik. *A jó hűség* csak a *jóban való hűséget* jelenti. Az ily értelemben hű szolga *ékesíti megtartó Istenünknek tudományát*, amennyiben mutatja, hogy ez nem vezet lázadásra, engedetlenségre. A szolga hajoljon meg ura kivánsága előtt. Ez is tanítás. Arról, amit az ur szolgájánál lát és tapasztal, ítéletet alkot magának a kereszténységről. Ne tévessze ezt egy szolga sem szem elől.

Az apostol végig haladt a gyülekezetet alkotó csoportokon. Csak a gyermekekről nem emlékezik meg. Ezek nevelése a család dolga. Vajha mi is a családra bizhatnók ezt az annyira fontos ügyet! De sajnos, családjaink nagyobbára már nem a hitnek veteményes kertjei. Igyekezzünk megint azzá tenni! S. J.

Hogyan ünnepelhetné meg a dunántuli egyházkerület legméltóbban a reformáció 400 éves emlékűnnepét.

Előadói javaslat.*)

Irta: Scholtz Ödön.

A dunántuli egyházkerület múlt évi (1908) közgyűlése a jegyzőkönyv 243. pontjában foglalt határozattal „a reformáció négyszáz éves évfordulója megünneplésének előkészítésére“ bizottságot küldött ki, melynek elnöksége engem bizott meg az előadói javaslat elkészítésével.

Az alkalom, melyből 1917-ben ünnepre készülünk oly fenséges, hogy magát az ünnepélyt is fenségessé kell tennünk, mit csak maradandó s az egyház jövő fejlődésére is kiható alkotásokkal érhetünk el.

*) A javaslat egyes eszméit talán többi egyházkerületeink is figyelemre méltatják.

Biztosak lehetünk benne, hogy az országos főünnepélyt egyetemes egyházi közgyűlésünk rendezi majd az ország szívében Budapesten, mire a legkedvezőbb alkalom volna, ha az akkori egyetemes közgyűlést lehetőleg az október 31-ét követő napok egyik legelsejére tűznék ki s a közgyűlés megnyitó napját tennék az összes országos hatóságok (Őfelsége, a kormány, képviselő- és főrendiház, tudományos egyetem stb.) meghívott küldötteinek jelenlétében — *országos reformációi jubileumi emlékünneppé.**) Ugyanaznap este a főváros egyik legnagyobb termében országos evangélikus kongresszust kellene tartani, melyen legkiválóbb egyházi és világi férfaink mutatnának rá azon áldásos hatásra, melyet a reformáció a népek és hazánk egyházi, kulturális, társadalmi és gazdasági fejlődésére, valamint azon fontos szerepre, melyet a reformáció hazánk történeti alakulására s alkotmányunk megvédésére s megmentésére stb. gyakorolt. Ezen országos ünnep rendezésének részleteire azonban ki nem terjeszkedem, mivel az megbízatásomon kívül esik. De ismervé azon fontos szerepet, melyet hazai egyházunkban az *egyházkerületek* visznek, csak természetes ha ezen nagymultu és nagyhivatásu egyházi testületek is méltó részt kívánnak az ünnepségből, ami azért is indokolt, mivel az egyházkerületi jubileumi ünnepségek már előre felhívnák a hívek széles rétegének s a hazai közvéleménynek figyelmét az egésznek mintegy betetőzését képező budapesti országos főünnepre.

Nézetem szerint az egyházkerületi ünnep két főrészből állna. Az első főrészt egy az egyházkerületi közgyűléssel kapcsolatban tartandó, az egyetemeshez hasonló emlékünnap rendezése, a másik főrészt pedig ezzel összefüggésben néhány nagyobb szerű egyházkerületi alkotásnak ünnepélyes felavatása és rendeltetési céljára bocsátása képezné. Az egyházkerületi közgyűlés és jubileumi ünnep viszont néhány héttel 1917 október 31-e előtt tartatnék, úgy, hogy az mintegy indítást adna az október 31-ére eső gyülekezeti ünnepélyek buzgó előkészítésére és lelkes rendezésére.**)

Az egyházkerületi közgyűlés s a vele kapcsolatos jubileumi ünnep az egyházkerület azon gyülekezetében tartandó, ahol az egyházkerület legfontosabb jubileumi alkotását fogja felállítani. Ez az ünnepély is több főrészből áll. Legfontosabb az istentisztelet, melyen a szentbeszédet az ünnep rendkívüli jelentősége folytán a kerület püspöke tartaná. Az istentiszteletet követő egyházkerületi közgyűlésen a kerületi felügyelő megnyitó beszéde méltatná az alkalom jelentőségét s ez képezné az esetleg teendő nagyobb szerű adományok és alapítványok bejelentését, vagy valamely általánosan

*) Magára október 31-re azért nem tehető az országos ünnep, mivel aznap minden gyülekezet maga rendez ünnepélyt s adja át a gyülekezeti alkotásokat rendeltetésének, miért a gyülekezetek vezetői aznap mind otthon lesznek elfoglalva.

***) Külön esperességi ünnepeket az esperességi gyűléssel kapcsolatban lehetne rendezni, bár ekkor rendszerint kevés idő áll rendelkezésre. De a megnyitó istentisztelet valamint az elnöki megnyitó s az esperes évi jelentése bő alkalmat nyújtanak itt is a tárgy kifejtésére s a lelkesedés tüzének ébresztésére. Az esp. gyűlést mindenütt június 25-én, az ágostai hitvallás átnyújtásának napján lehetne megtartani.

kötelező határozat hozatalán kívül*), a kerületi közgyűlés első napjának egyedüli tárgyát. Délben vagy este az illető város legnagyobb termében nagyszabású reformációi emlékűnnep rendezendő, melyen a legkiválóbb reformációkorabeli s lehetőleg magától Luthertől szerzett énekek művészi előadásának keretében emlékbeszéd, ünnepi óda s a reformáció dunántuli elterjedésének történeti ismertetése képeznék a tárgysorozatot. Az egyházkerület vagy saját pénztára terhére vagy pedig közadakozásból, esetleg egyes egyháztagok áldozatkészségéből ünnepi ódára 400 K, emlékbeszédre 600 K s a történeti munkákra 1000 K pályadíjat tűz ki, mely legkésőbb 1914 január 1-én kiírandó pályázaton csak dunántuli egyháztagok vehetnek részt s a kerületi emlékűnnepen a pályanyertes abszolút értékű dolgozatok adatnak elő. Az ünnep előestéjén a színházban Luthert és a reformációt dicsőítő műkedvelői előadást is lehetne rendezni. Ez a külföldön már nagyon meghonosult s ilyen önálló szindarabra vagy sikerült fordításra szintén nagyobb pályadíjat lehetne kitűzni, ami a darab kedvező fogadtatása esetén többszörös előadás révén busásan meg is térülne.**)

De a legszebb szó s a legklasszikusabb szónoklat is elhangzik; hiszen magát a reformációt is nem szép szavak, hanem a szellemében létesült alkotások tették maradandó áldás forrásává az emberiségre. Alkossunk azért a reformáció emlékére mi is nagy dolgokat, melyek a késő utódoknak is hirdessék, hogy felbuzdulásunk nem volt szalmaláng, olyanokat melyek a reformáció megindítójának s egyetlen igazi képviselőjének, dr. Luther Mártonnak egyéniségéből folynak s így még most 400 év után is a lutheri reformáció fentartásának s terjesztésének szolgálatában álljanak.

Ha Luther egyéniségét vizsgáljuk, úgy működését három főrésze oszthatjuk. Mint *theológiai tanár* Isten igéjének megértésére s helyes megértésének előmozdítására törekedett, úgy hogy életművének fő s mondhatjuk legfontosabb részét a theol. katedrán töltötte. De amellet mint *lelkész* és igazi lelkipásztor leszállt a tudományos élet és kutatás magaslatáról a nép közé s tanácsal, utmutatással, sőt az irgalmasságban megnyilatkozó nemes tettekkel is segítségére volt mindenkinek, aki csak hozzá fordult. A wittenbergi pestisjárvány idejében, mikor a választófejedelem parancsára az egész egyetem Jénába költözött, Luther helyén maradt s mint egyházunk első diakónusa és belmisszionáriusa a keresztény mentő és irgalmas szeretetben soha el nem évülő követendő példányképet nyújtott a reformáció hiveinek. Ekkor mondta azon arany szavakat: „Aki arra van kötelezve, hogy felebarátjának szolgáljon, az bizza ügyét Istenre és mondja: a Te kezdedben vagyok!” Végül pedig mint *egyházi író* oly nagy egyházirodalmi tevékenységet fejtett ki, hogy nemcsak korában áll e tekintetben — a sokoldalúságot és alaposágot illetőleg is — páratlanul, hanem napjainkban is csak meg-

*) Ki lehetne pld. mondani, hogy október 31-ike azontul minden gyülekezetben istentisztelettel megűnnepeltessék.

***) Legalább 500 koronás pályadíj mellett az ország legjelesebb írói illetőleg költői is szívesen versenyeznének s olyan darabra tehetnék szert, mely a külföld legkiválóbb Luther darabjai mellett is megállná helyét.

szégyenülve tekinthetünk reá, ha látjuk, hogy mennyire elmaradtunk épen e téren, ahol pedig, ha apáink méltó fiai volnánk, első helyen kellene állnunk, vezető, példaadó szerepet kellene játszanunk.

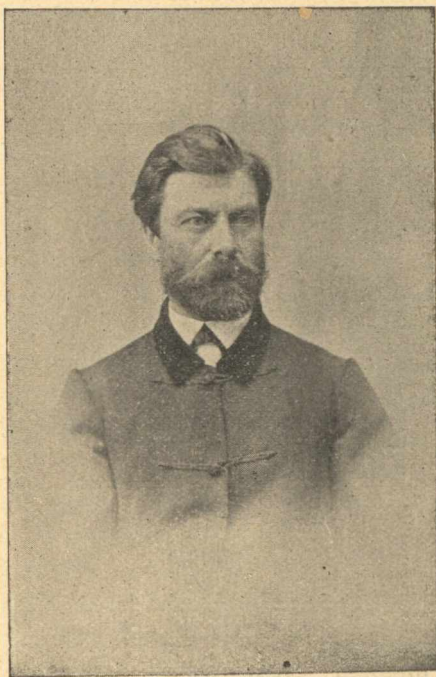
Mivel a reformáció mint Luther műve elválaszthatatlanul összefort az ő egyéniségével, azért a reformáció 400 éves emlékünnepeét is úgy fogjuk legméltóbban megünnepelni, ha az evang. theologiai tudomány, a gyakorlati lelkészet (belmisszió) s az egyházi irodalom terén állítunk fel Lutherhez s a reformáció áldásához méltó, maradandó becsü és értékü emlékműveket.

Soproni theologiai akadémiánk, mely a mult tanév kezdete óta az ottani főgimnáziumtól szervezetileg teljesen különvált, a közös épület egyik legelrejtettebb részében huzódik meg. Igaz, hogy épen a theologiai intézeteknél nem az épület nagyszerűsége, hanem a tanerők egyházas érzülete és tudományos képzettsége valamint az intézetben a tanárok és hallgatók között uralkodó egészséges vallásos és egyházas közszellem a fődolog, mégis tagadhatatlan, hogy az intézetnek külső megjelenése is befolyással bír az intézet tekintélyének emelésére. Hiszen a jelen viszonyok között Sopronban akárhány neves másvallásu ember van, kinek sejtelve sincs róla, hogy ott evang. theol. akadémia is létezik, plane mióta egyházkerületi határozat következtében a „liceum“ elnevezés csak a főgimnáziumra vonatkozik. Ezen különös helyzet okozza, hogy akárhány ifju, kit szive egyébként a theologiai pályára vonz, utóbb mégis más pályára lép, mivel nem akarja azon épületben, amelyben már 8 évet töltött, a theológián még mintegy a 9.—10. stb. osztályt is végezni, vagy ha mégis hű marad szive vonzalmához, ugy sokszor más akadémiaira megy, hol az intézet főiskolai jellege külsőleg is jobban kidomborodik. Az sem épen előnyös és sok kellemetlenséget okozhat, hogy két olyan intézet van egy fedél alatt, melyeknek növendékei más-más fegyelmi szabályok alatt állanak, ugy hogy ami pld. az egyik intézetben szabad, az a másikban tilos, amely körülmény nevelési szempontból nem épen ideális. S mit szóljunk ahhoz, hogy 4 évfolyam részére csak 3 tanterem áll rendelkezésre, külön könyvtári terem nélkül holott pedig ma elengedhetetlen szükséglet, hogy a főiskolai hallgatóknak olvasóhelyiséggel összekötött könyvtárterem álljon állandóan rendelkezésükre, ahol a szakbavágó könyveket zavartalanul olvashassák s tanulmányaikba állandóan elmélyedhessenek. S épen olyan kívánatos, kivált minálunk, hol az iskolák szüntelen államosítása miatt a lelkészek zenei kiképztetése is egyre szükségesebbé válik, egy jól felszerelt zeneterem, amely szükségletre nemrég, — ha jól emlékszem — a somogyi egyházmegye, helyes érzéktől sugalmazva, oly helyesen rámutatott.

Ha azt akarjuk, hogy soproni theol. akadémiánk az ezen kizárólag egyházunk szolgálatában álló intézethez fűzött jogos követelményeknek megfelelhessen s hitvalláshű, tudományos képzettségü és zeneileg is kiművelt, hivatása magaslatán álló lelkészi kart neveljen egyházunknak, ugy ezen legszükségesebb intézetünket külsőleg is olyan helyzetbe kell hoznunk, hogy célját megvalósithassa. A legszerényebb mértékkel mérve 4 tanterem, 1 igazgatói szoba, 1 tanári szoba, 1 ifjusági társalgó és zeneterem s 1 külön

fűthető dolgozószobával összekötött könyvtárterem, összesen tehát 8, illetőleg 9 helyiség szükséges a theol. akadémia részére.

Miképen lehetne ezt a felvetett tervet, a theol. tudomány fejlesztése érdekében a reformáció 400-éves emlékünnepeig megvalósítani? Nézetem szerint egy a dunántuli egyházkerület összes hivatalait is magában foglaló *egyházkerületi ház* felállításával. Avagy ez talán nem szükséges? Ott van az egyházkerületi *levéltár*, mely drága kincseket tartalmaz, melyeket minden érdeklődő részére hozzáférhetővé kellene tenni, melyek azonban most más hely hiányában egy kis szobácskában ládákban vannak elhelyezve. A levéltári helyiséget szintén az egyházkerületi házban lehetne elhelyezni. Ezen helyiség a tágas levéltári teremből s egy fűthető kisebb dolgozószobából állna, hol a levéltáros, ki mindig a theol. akadémia egyháztörténeti tanára lehetne, télen is fennakadás nélkül dolgozhatna. — Az egyházkerületi házban kellene elhelyezni a pénztári helyiséget is, mivel a mostani pénztári helyiségre a liceumnak van szüksége s az már egyébként sem felel meg a fokozott követelményeknek. A pénztári helyiség előszobából s 2 kisebb szobából állna a pénztáros és a könyvelő részére. — Itt helyeznők el az egyházkerületi tanácsstermet is, melyben az egyházkerületi bizottságok s maga az egyházkerületi közgyűlés is ülésezhetnének s melyben a theol. akadémia nagyobb-szabású ünnepélyeit pld. az évnnyitó s évszáró ünnepeket, vallásos estélyeket, istentiszteleteket stb. is meg lehetne tartani. Végül volna az egyházkerületi házban egy az igényeknek megfelelő lakás a theol. akad. igazgató s egy kisebb lakás az intézeti szolga számára. Mindez együtt véve egy nem tulságosan nagy, de mégis elég tekintélyes épületet adna, mely egy nagyobb kertben elhelyezve méltó volna egyházunk legfontosabb és legszükségesebb intézetéhez, a theol. akadémiához.

Dr. Haubner Rezső.

Alig hiszem, hogy volna az egyházkerületben számottevő tényező, mely ezen a theol. akadémiát s az egyházkerületi hivatalokat magában foglaló *egyházkerületi ház* felépítését nem tartaná szükségesnek s elég nagyszabású alkotásnak a reformáció 400-éves jubileumának emlékére. Csak az a kérdés, hogy honnan vegyük az ezen nagyszabású, körülbelül 21 szobát és termet magában foglaló épület felállításához szükséges költségeket? Ez sem ütköznék legyőzhetetlen nehézségbe. Itt első sorban a Haubner-féle alapítvány második felére gondolok, mely 100.000 K összegben most jut az

egyházkerület birtokába. *) Haubner ezen újabb alapítványt „a lelkészképzés emelésére“ tette azon kikötéssel, hogy az „egyházkerület által eddig a theol. akadémia céljaira fordított évi hozzájárulás, ezen alapítvány folytán le nem szállítható“ s hogy az alapítvány *egészeben* építkezésre, nevezetesen az általa nem helyeselt „otthon“ építésére nem fordítható. Nem ellenkeznek azonban az alapítványozó intenciójával — s erre nézve a végrendelet végrehajtójának Poszvék Sándor nyug. theol. akad. igazgatónak véleményét is ki lehetne kérni — ha a soproni theol. akadémia pénztárából, az ezen újabb 100.000 koronás alapítvány kamatának megfelelő összeget, vagyis évi 4 ezer koronát a „lelkészképzés emelése“ végett oly égetően szükséges, célszerűen berendezett theol. akadémia, illetőleg az azt magában foglaló kerületi ház építésére, esetleg az ezen építkezésből előálló adósság amortizációjára fordítanók. Hogy ha ezen összeghez a pénztári helyiségekért évi 500 K, a levéltár helyiségeért pedig évi 400 koronát állít az egyházkerület költségvetésébe, s a természetben nyújtandó igazgatói lakás után felszabaduló évi 800 korona lakbért is ide fordítja, úgy máris évi 5700 K törlesztési összeg áll rendelkezésére. Ha pedig ehhez később, 10—15 év múlva, mikor a gyámodára szükséges fedezet nagyrészt felszabadul, maga az egyházkerület is hozzájárul mondjuk évi 4000 koronával, s ha ezen a címen a liceumi épületben felszabaduló theol. akadémiai s kerül. pénztári helyiségek után, melyek a főgimnázium használatába mennének át, a főgimnázium költségvetésébe is beállítanánk 30 éven át évi 300 koronát, úgy az egyházkerület könnyen s főképen magának a theol. akadémia pénztárának terhére megvalósíthatná ezt az alkotást. Azért a Haubner-féle II. alapítvány kamatait már a folyó évtől kezdve tőkésíteni kellene, hogy kedvező alkalommal építkezési helyet lehessen vásárolni, mire az egyházkerületi pénzügyi bizottság volna felhatalmazandó.

Ha meggondoljuk, hogy Pozsonyban milyen hatalmas épület áll a theol. akadémia rendelkezésére s hogy Eperjesen a tiszai egyházkerület csak nemrég milyen nagy áldozattal emelt a theol. akadémia részére otthont, úgy egyházkerületünk sem zárkozhatik el az elől, hogy legfontosabb s kizárólag egyházi érdekű intézete a theol. akadémia részére méltó hajlékot emeljen, kivált ha az egyuttal magának az egyházkerületnek is otthona leszen.

Egy második és pedig az egyház mentő érdekét szolgáló u. n. belmissziói jubileumi alkotás egy *konfirmandus otthonnal összekötött kerületi árvaház* felállítása volna. Ennek szükségességét úgy vélem, nem kell bővebben indokolni, elismerte azt már az egyházkerület is, midőn 1907 évi 156. jegyzőkönyvi pontjában „árvaügyi bizottságot“ küldött ki ezen fontos ügynek állandó napirenden tartására s 1908 évi közgyűlésének 151. jegyzőkönyvi pontjában a pénzügyi bizottság javaslatára kimondta, hogy „egyházkerületi árvaház felállítása végett alapot gyűjt s ennek tőkét évente megszavazandó segélylyel és az önkéntes adományokkal mindaddig növeli, mig e

*) Az első 100.000 K kamatjövédalma már le van kötve. 12 theol. hallgató kap belőle havonként 24 K segélyt stb.

tőke egy, a szükségletnek megfelelő árvaház építési és teljes felszerelési költségeinek fedezésére elegendő“, s „az árvaház-alap tőkájének növelésére az egyházkerületi államsegély terhére 3000 koronát“ rögtön meg is szavazott. De magában az egyházkerületben is régen terveztünk olyan népszerű alkotást, mint aminő az árvaház, melyet a helyi, esperességi és kerületi gyámintézetek, a gyülekezetek, nőegyletek és egyesek, de sőt már egyes külföldi hittestvérek is rögtön annyira felkaroltak, hogy a 3000 K alaptőke, hivatalos gyűjtés megindítása nélkül csupán önkéntes adományokból rövid 1 év alatt ugyszólván megkéttszereződött.

Nézetem szerint az árvaházat is könnyen meg lehetne 1917 okt. 31-ig csinálni, ha maga az egyházkerület évenként 3000 koronát tőkésítene ezen célra s önkéntes adományokból is legalább ennyit gyűjtenénk rá évenként. Ez 10 év alatt a kamatos kamatokkal 100.000 korona volna, amely összegnél az esetleges nagyobb hagyományokra még nem is gondoltam. Az ügy népszerűsítését leginkább azzal mozdíthatnók elő, ha az egyházkerület kötelezőleg elrendelné, hogy minden lelkész a konfirmációi tanításnál emlékezzék meg a konfirmandus otthonnal kapcsolatos árvaházról s tartson rá évenként gyűjtést konfirmandusai között. A soproni felső egyházmegyében ezt már megvalósítottuk s idei konfirmandusaink 180 K 62 f-t áldoztak e célra. Azonkívül az esperességi s kerületi gyámintézetekre, ifjusági s nőegyletekre is erkölcsileg kötelezővé kellene tenni, hogy a kerületi árvaházra évről évre adakozzanak.

Uj árvaház létesítését azonban nem tartanám szükségesnek mivel ez csak az erők további szétforgácsolódását eredményezné, hanem ki kellene keresni a kerületünkben már létező árvaházak közül egyet, mely egészséges vidéken fekszik, jó vezetés alatt áll s legkönnyebben vehető át illetőleg egészíthető ki egyházkerületi árvaházzá. S nézetem szerint ez a pinkafői gyülekezetnek s a vasi felső egyházmegyének f. évi július 11-én felszentelt közös árvaháza volna, melyről a „*Missziói Lapok*“ f. évi 5.—6. számában Ziermann Lajos pinkafői lelkész oly kimerítő, szép s azóta külön lenyomatban is megjelent dolgozatot közölt. Ezen a hit talaján igaz keresztény szeretetből létesített árvaházra nézve f. évi május 18-án tett látogatása alkalmával főtitisztelendő püspök urunk is kijelentette, hogy „szívesen látná, ha a kerület árvái is itt nyernének elhelyezést.“ Pinkafő egészséges, szép vidéken fekszik, áldozatrarész szivekkel bővelkedő egyházas gyülekezet, melynek jó iskolái is vannak s hol a lelkes, szakszerű vezetés is biztosítva van, úgy hogy ott bizonyára semmi sem akadályozná, hogy az árvaházat kerületivé fejlesszük.

Gyűjtsük azért 1917-ig lelkesen és szorgalmasan az egyházkerületi árvaház-alapot s építsünk a jubileum évében a kerületi árvák számára a pinkafői árvaházhoz vagy uj szárnyat vagy pedig a kertben önálló pavillont s fordítsuk a megmaradó tőke kamatait s az azontúl befolyó évi adományokat az egyházkerületi árvák s konfirmandusok eltartási költségeinek fedezésére. Az adományok egy részével valamint a hagyományokkal azontúl is az árvaházi alapot lehetne gyarapítani.

A részletekre nem terjeszkedem ki, hanem az egész ügy előkészítését a már kiküldött egyházkerületi „árvaházi bizottságra“ bízom. Csak azt említem meg, hogy az egyházkerület a jubileum évében szintén nagyobb ünnepély keretében venné az árvaházat fenhatósága alá s helyezné el benne első árváit.

Végül a harmadik jubileumi alkotást *egyházirodalmi* téren állítanók fel. Már a bevezetésben szóltam a jubileumi diszgyűlésen tartandó előadásokról s azok jutalmazásáról, de úgy érzem, hogy sokkal többet kellene tennünk. S nem tudnék e téren fontosabb teendőt, mint az egyes gyülekezetek, esperességek s magának az egyházkerület történetének okmányozó megírását. Mondja ki azért már az idei egyházkerületi közgyűlés kötelezőleg, hogy minden gyülekezet irassa meg lelkészével vagy más alkalmas egyénnel 1912 december 31-ig történetét; kötelezze az egyes esperességeket 1914 december 31-ig saját történetük megírására s bizzon meg valakit, hogy 1916 december 31-ig írja meg az egyházkerület történetét. A legjobb gyülekezeti történetre 400 K, a legjobb esperességre 600 K jutalomdíjat, az egyházkerületi történet írójának pedig 1000 K tiszteletdíjat tűznék ki, amely jutalmakat szintén az egyházkerületi ünnep keretében nyujtanók át a jutalmazottaknak. Így összesen 4000—4500 K kellene pályadíjakra, mit a kerület könnyen előteremthet, ha minden évben tőkésít e célból 500 koronát. De azt hiszem, erre nem is lesz szükség, mert ha a reformáció korában lelkes egyháztagek nyomdákat állítottak fel az evangélikus iratok kiadására, úgy bizonyára most is akadnak közöttünk mecenások, kik egy-egy pályadíj kitűzését magukra vállalják. Ezen határozattal nemcsak az egyházkerület egész lelkészi és írói gárdáját mozgósítanók, hanem olyan alaposan felkutatnók történeti emlékeink rejtett kincseit, hogy nagy multunk a maga egész dicsőségében fénylenének 1917-ben előttünk. Ez volna a reformáció 400 éves emlékünnepeinek legszebb s legértékesebb alkotása.

Ajánlom egész javaslatomat az egyházkerületi közgyűlésnek elfogadásra.

„A protestantizmus haladásának akadályai.“

I.

Irta: **Stettner Gyula**, esperes.

E cím alatt ifj. dr. Berzsenyi Jenő egyháztársadalmi tanulmányt bocsátott közzé. A tanulmány nem egészen új. A mult évi egyetemes gyűlés alkalmából tartott lelkészértekezleten való felolvasásra volt szánva; de mivel felolvasásra nem kerülhetett, szerzője a kéziratot a „Magyar Szó“ rendelkezésére bocsátotta, a melynek m. é. októberi számaiban olvashattuk érdekes dolgozatát. Most ismét olvashatjuk külön füzetben is. Szerzője helyesen tette, hogy ily alakban ismételve emlékezetbe hozta sajátos eszméit. Talán lesz így egy kis hozzászólás is; míg a „Magyar Szóban“ való közléssel nyoma veszett volna.

Hogy világi uraink újabb időben nyilvános előadásokban, röpiratszerű tanulmányokban az egyházunkat érdeklő kérdésekkel sűrűbben foglalkoznak mint azelőtt, az mindenesetre elismerésre méltó jelenség. Biztatóbb egyházunk jövőjére való tekintből, mintha az az általános hallgatásuk, a melyhez meglehetősen hozzá voltunk szokva, az egyházi és vallási kérdések tárgyalását jövőre is csak a papokra kívánná hagyni. Az egyetemes papság elvénél fogva az ily kérdések megfontolása, tárgyalása megilleti a világi urakat szintegy, mint bennünket egyháziakat. Ezt a jogot nem vitathatjuk el tőlük. Csak örvendhetünk rajta, ha a munkából ők is ki akarják venni részüket. Már csak ebből a szempontból is köszönettel fogadjuk dr. B. J. tanulmányát.

Tükörképen sok kellemetlen igazságot tár szemünk elé, a mikre csak azt mondhatjuk, hogy: „Sajnos! való: úgy van!” — De vannak elvi jelentőségű és életbevágó oly állításai is, a melyek gondolkodóba ejtenek bennünket, valjon igazán ott kell-e keresnünk a protestantizmus haladásának akadályait, ahol azokat dr. B. J. feltalálni véli? — és valjon igazán az lenne-e a válságos helyzetnek helyes megoldása, ha a protestantizmus és szocializmus egymással szövetkeznének? — a mint ezt a szerző állítja.

A szerző mint két sarkalatos ellentétet egymással szembe állítja a klerikalizmust és protestantizmust. Hogy mit ért ő a *klerikalizmus* alatt, azt megmondja; t. i. „azt a társadalmi irányzatot, mely nem egy magas röptű vallásos szellemet, hanem egy exkluzív, felekezeti szellemet visz bele a társadalomba, — mely az összes életviszonyokra nézve megengedi az egyház beavatkozását, — elfogadja az egyház által alkotott szabályokat s mindenek fölé helyezi vagy megkülönböztető rangra emeli a papi tekintélyt”. — E szerint tehát a klerikalizmus lenne az „exkluzív felekezeti szellem” képviselője, a protestantizmus pedig a „magas röptű vallásos szellemé”. Úgyde a történelem azt tanúsítja, hogy azt a kétféle „szellemet” nem lehet így mint ellenfeleket egymással szembe állítani. Határozott felekezeti álláspont épen nem zárja ki a szivszerint való, mély (vagy ha úgy tetszik „magas röptű”) vallásosságot. Sőt azt találjuk, hogy rendszeren ott, ahol határozottan nyilvánult a felekezeti öntudat, ott termette meg a hitben élő vallásosság is legszebb gyümölcseit. Más a felekezeti öntudat, a felekezeti szellem és ismét más a felekezeti türelmetlenség, a felekezeti versengés és gyűlölség. Ez utóbbi a társadalomnak átka, míg amazt ápolnunk szent kötelesség. A mit szerző a klerikalizmusról mond, azt első sorban a róm. kath. egyházra érti, mely az összes életviszonyokra nézve befolyását nem csak *megengedi*, hanem érvényesíteni törekszik és *érvényesíti* is. Hogy pedig a papi tekintélyt megkülönböztető rangra emeli, azon nincs mit csudálkoznunk, mikor, hisz tudjuk, hogy az egyetemes papság elvét a római egyház nem ismeri, sajátos szervezetében meg sem tűrheti. A klérus maga az egyház, melynek látható feje, a láthatatlan Krisztus helytartója, Rómában székel. A nép, a laikusok csak annyiban bírnak jelentőséggel, a mennyiben mint engedelmes sereg a klérus szekerét tolják. És a klérus igenis ért a seregnek felhasználásához. Ezt fényesen mutatják a népszövetségek és mindenféle kongregációk, meg azok a tulkapások is, melyeket ifj. dr. B. J. tanulmá-

mányában felsorol, melyek a vallási egyenjogúságot és viszonyosságot illuzóriussá teszik. Helyeseljük dr. B. J. felfogását, mely szerint ő prot. népszövetségeket — hozzátesszük társadalmi vagy politikai irányzattal — a protestantizmus szellemével megegyezőeknek nem ismer. Ezek nem a mi fegyvereink, sem védekezésre, sem támadásra.

Nézzünk most már kissé szembe a *protestántizmussal*. Mi is a protestántizmus? Honnan való? Se Luther, se Zwingli, se Kálvin tudtommal soha sem nevezték magukat protestánsoknak. Nem kívánnék a „protestáns“ név születési helyére vagy idejére utalni. Az 1529-ben Speyer városában tartott német birodalmi gyűlés határozata ellenében óvást emelő öt szál fejedelem és 14 birodalmi szabad város nem sejthette, mily elvi jelentőségű fogalommá nőheti ki magát a „protestáns“ csufnév, mellyel őket eleinte gunyolták. Ártatlan szó magában véve a „protestáns“ szó. Csak ha azt is tudjuk mi ellen történik óvás, akkor jön a szóba élet, értelem. Lényege az akkori óvástételnek az volt, hogy „oly ügyben, amely Isten dicsőségére és a lelkek üdvösségére tartozik, nem dönthet a szavazatok többsége“. Itt minden fejedelem, minden ember lelkiismerete szerint Istennek tartozik felelősséggel.

Természetesnek találhatjuk, hogy e szerint időfolytán a protestántizmus egyértelművé vált az óvástétellel bárminemű és bárhonnan jövő lelkiismereti kényszer ellen. Nem csodálkozunk azon se, ha némely dogmatikusok visszamenőleg a protestántizmust ép oly réginek állítják, mint a katholicismust, mert ennek létezése óta nem volt az egyháztörténelemnek olyan korszaka, amelyben protestánsok, a lelkiismereti kényszer ellen óvást tevők nem találkoztak volna.

De maga a „protestáns“ szó a fogalomnak csak negativumát jelenti. Éppen ebből érthetjük, miért neveznek bennünket a katolikusok bizonyos előszeretettel protestánsoknak; de a pozitívumot, hogy mi evangélikusok és keresztények, azaz az evangéliom alapján állók és a Krisztus hivei is volnánk, azt elismerni nem hajlandók.

Az ellentétet immár így formulázhatjuk: *a katholicismusban* legfelül áll az egyház a pápával, mint Krisztus földi helytartójával „kiknek teljes hatalom adatott mennyen és földön“ (Máté 28. 18). A szentírásnak az egyház adta meg tekintélyét; a szentírást csak az egyház, legfelső fórumon a pápa magyarázhatja helyesen, aki, ha „*ex cathedra loquitur*“ csalatkozhatlan, az erények erénye az egyház iránti engedelmesség, nemcsak cselekedetben, hanem hitben, gondolatban is. Mást hinni, gondolni, mint amit az egyház rendel vagy megenged, — bűn. Az egyház az egyedüli üdvözítő; aki az egyháznak tagja, annak örök üdvössége biztosítva van, habár halála után rövidebb vagy hosszabb ideig a purgatórium tüzét is kell szenvednie.

A protestántizmusban a legfelső tekintély a szentírás, Isten ígéje; az egyháznak is ebben van a fundamentuma; benne találjuk az élő Jézus Krisztust, és valaki ő benne az Isten egyszülött fiában hiszen, az Isten ingyen kegyelméből elnyeri bűneinek bocsánatját és az örök életet. Az egyházat alkotja a Jézus Krisztusban hívők egyessége, mint egy test. De

nem az egyház üdvözt, hanem Jézus Krisztus, ami egyedüli üdvöztőnk, akiben mennyei Atyánk szeretetét megismerjük, aki által az Atyával való közösségbe eljuthatunk. Ő az ut, és az igazság és az élet — Ján. ev. 14, 6. — Ez a protestántizmusnak positivuma. Ez a mi ág. hitv. ev. egyházunknak (de a reform. egyháznak is) fundamentuma. Se Luthernek, se Kálviinnak nem jutott eszükbe, hogy új egyházat akarnának alapítani, hanem csak, hogy visszahelyezzék az egyházat a maga ősi régi alapjára, megtisztítva mindenféle emberi talalmány által befurakodott, az egyház testén átszivárgott visszaélésektől. Ezért is azt állítjuk, hogy a protestántizmus ily értelemben, nem a 16-ik században kialakult reformáció szülötte, hanem maga az őseredeti keresztyén egyház, amint az megalakult a Szentlélek kiöntésének pünkösdi ünnepén.

Ha így ráutalunk a protestántizmus pozitívumára nem oly értelemben tesszük ezt, mintha bárkinek hitére vagy leliismeretére kényszert akárnánk gyakorolni. Ezzel igenis ellenkezésbe jutnánk magával a protestántizmus elvével. De ha magunk sok lelki küzdelem árán, sok keserű tapasztalat utján megtanultuk azt, hogy lelkünk másban e világon nem találhat megnyugvást, reménységet, mint a Jézus Krisztusban megnyilatkozott atyai szeretetben, amelyhez, akihez mi is bizalommal emelhetjük fel sziveinket, akit „Mi Atyánk“-nak szólítanunk szabad: nem állhatjuk, hogy másokat is ne biztassunk a Jézus szavaival (Ján. ev. 5, 39): „Tudakozzátok az irásokat, mert azt hiszitek, hogy azokban van a ti örök életetek; és ezek azok, a melyek bizonyóságot tesznek én rólam. —“ Vegyétek le a polcra azt a sokaknak elavultnak tetsző szentkönyvet, mert az életnek és az igazságnak könyve az, amelynek éltető forrásvizénél a ti beteg lelketek is gyógyulást fog találni. Aki rendes, figyelmes és áhítatos olvasással beleéli magát a szent könyvbe, az hamar fogja tapasztalni, hogy nem elavult dogmák azok, amiket belőle tanulunk, hanem élet az, ami benne lüktet, éltető élet, Istentől ihletett élet.

És midőn a protestántizmus nevében és szellemében erősen tiltakozunk minden lelki vagy lelkiismeretkényszer ellen, e mellett jól leszögezzük azt, hogy a hitben apáink, akiktől a protestáns nevet is örököltük, határozottan a szentírásnak mint az Isten igéjének alapján állottak; nem a 16. századnak valamely akkor divatos scholasztikai vagy bölcséleti irányzat szerint, nem az ugynevezett korszellemek hódoltak, hanem megállottak az akkor már ezerötszázestendős, de el nem avult, mert soha el sem avulható örökkévaló igazságnak alapján, amelyről az Isten szent lelke által ihletett proféták és apostolok bizonyóságot tettek és amelynek mint az isteni szentségnek és szeretetnek tökéletes megnyilatkozását a Jézus Krisztusban látjuk. Ján. ev. 1, 14. Talán e helyen való, a magyar „felekezet“-szónok sajátos értelmét is kissé figyelembe vennünk. Más nyelveken a latin „confessio“ használjuk. Egy felekezet mellett vannak más felekezetek is, melyek vele talán egyenlő jogosultsággal igényelhetik a Krisztus egyházához való tartozandóságukat; míg magának a felekezetnek abban gyökerezik ereje és „létjogosultsága“, hogy a maga körében nem csak rész szerint, hanem teljesen a Krisztus

anyaszentegyházának, a szentek egyességének kialakulását meg akarja valószínűsíteni. Ha a baptista azt nem hangoztatná, hogy „légy baptistává, akkor üdvözülsz!“, azonnal megszűnnék felekezetének hódító ereje. Minek legyen valaki baptistává (vagy tán nazarénussá), amikor mint más felekezetnek tagja is szintoly biztosan üdvözülhet? — Mit jelentsen a mi ág. hitv. ev. egyházunkban az a sok (és meddő) panasz és sóhajtozás a „hitközöny“, az egyház iránti elhidegülés felett, ha nem épen azt, hogy ez a „felekezeti öntudat“ nálunk nagyon megfogyatkozott, meggyengült, a teljes határozatlanságig elmosódott? Miért valljuk magunkat mégis az ág. hitv. ev. egyház híveinek? Ha ennek más okát egyelőre nem is tudnók adni, azonkívül, hogy a szüleinktől öröklött nevet és címet könnyelműen elvetni nem akarjuk, még sem ártana azon is gondolkodnunk, nem rejlik-e a cím és név alatt még valami egyéb is, — valami érték, valami kincs, amelyért apáink készek voltak vagyoniukat, életüket is feláldozni? — A protestántizmusnak fent jelölt negativuma pusztán magában véve soha sem lett volna képes őket ily áldozatok meghozására lelkesíteni.

II.

Már az eddigiek után el lehetek készülvé arra, hogy dr. Berzsenyi J. engem is azok sorába számít, akik „még az irodalom felhasználásával is elavult dogmákat akarnak életre kelteni.“ Ebbe ugyan bele kell nyugodnom. Ha az ő tanulmányából az általa elfoglalt álláspontot lehető röviden jelezni kívánom, legalkalmasabbnak vélem belőle a következőket idézni (19. l.): „... Az, ami az erkölcsi megújulásra fogja vezetni az emberiséget — bizonyára nem az elavult dogmákhoz való göresös ragaszkodás, hanem a hitelvekben való megújulás, megifjodás. És a protestántizmusnak csak akkor jósolhatunk jövőt, ha a megújulásnak, megifjodásnak, *egy további reformáció szükségének a tudatára fog ébredni* Azé az egyházé a jövő, a mely a vallást a tndománnyal ki fogja egyeztetni.“ — „Hadat kell izenni a sötétségnek“ (16. l.) . . . Luther, mint augusztinus szerzetes, „még nem tudta magát teljesen kiszabadítani azon mysticismus alól, melylyel a pápaság a keresztyén egyház tanait beburkolta A haladó korrall nem csak az erkölcsi, a jogi elveknek, *de a hitelveknek is fejlődniök s fokozatosan átalakulniök kell.*“ (17. l.)

Mindenekelőtt hangsúlyozni kívánám azt, hogy mindenkinek meggyőződését tisztelem akár egyezik az én meggyőződésemmel, akár nem. De tisztelem különösen azt, ha valaki őszintén ki is mondja azt, a miről meg van győződve, tekintet nélkül arra, hogy tetszik-e az másoknak vagy sem. Az őszinte szóra lehet őszintén válaszolni. Azt is készséggel bevallom, hogy a fent idézett tételek közül néhányat habozás nélkül aláírnék. Hogy „hadat kell izenni a sötétségnek“ az nemesak a mi „új“ korunk követelése. A mikor Krisztus Urunk az ő tanítványait a „világ világosságainak“ nevezi (Máté 5, 14) nyilvánvaló, hogy hivatásuknak kijelölte a sötétség elleni küzdelmet. Így mai napig sem lehet a Krisztus tanítványa, a ki nem küzd a sötétség ellen. (V. ö. Ján. evg. 8, 12.) Ha „azé az egyházé a jövő, a mely

a vallást a tudománnyal ki fogja egyeztetni“, úgy teljes meggyőződéssel merem állítani, hogy ez a várt jövő már érkezett. A mi evang. egyházunk a tudományos kutatásokkal ellenkezésben nincsen, ellenkezésbe nem is jöhet. Bibliánkat nem tekintjük sem az asztronómia, sem a természettudományok tankönyvének. Azt tudjuk, hogy a korszakot alkotó csillagvizsgálók istenfélő, vallásos emberek voltak. Tudományuk által vallásosságuk kárt vagy csorbát nem szenvedett. Hasonlót tudunk számos természettudósról is. Magáról Darwinról is tudjuk, hogy kutatásainak eredményeit a teremtő Istenben való hittel ellenkezni nem látta. Csak az ő követői (Haeckel Ernő, Vogt Károly, Büchner, Huseley) találták ki azt az új elméletet, mely szerint a mindenség teremtő Istenre nem szorult, hogy létrejöhessen. De ez a tan sem az új kornak eredeti találmánya. Ott találjuk nyomait a 14. zsolttár első versében. Du Bois-Reymond, berlini egyetemi tanár, a sokat tudni velő és mindeneget kikutatni akaró darwinistákat figyelmeztette „a természetismeret hatáira“ és „a hét megfejtetlen világtalányra“ („Ueber die Grenzen des Naturerkennens“ 1872. és „Die sieben Welträtsel“ 1880.), melyek szerint titokzatos előttünk: 1. az *anyag* és az *erő* mivolta, 2. a *mozgásnak* eredete, 3. az *életnek* első keletkezése, 4. a természetnek látszólag *céltudatos* és *célszerű berendezése* 5. az *érzéki észrevétel* keletkezése, 6. az *ésszerű gondolkodás* és vele kapcsolatban a *nyelvnek* eredete és 7. a *szabad akarat* kérdése. Előadásait a hirneves tudós orvosok és természetvizsgálók fényes gyűlézete előtt tartotta. Figyelemre méltó különösen a 2. szám alatti talány indokolása, mely szerint a mozgás eredete azért rejtély előttünk, mivel egy természet feletti indítás fogalmaink köréből ki van zárva („da ein supernaturalistischer Anstoss in unsere Begriffswelt nicht passt“). Azt hinném, hogy ugyanez az indokolás odaillenék a 3—7 alatti talányokhoz is. Kérdés immár, lemondjunk e mi is a természet feletti indítás fogalmáról, hogy előttünk is talány maradjon a talány, a darwinismus (monismus) kedvéért? vagy pedig a biblia alapjára állva, azt valljuk-e, hogy „kezdetben teremté Isten a mennyet és a földet?“

Bizony meglehet, ha egyik népiskola tanítója tányitványait Darwin tányival megismerteti, megkérdezném tőle magam is, nincsen-e más szükségesebb megismertetni valója? Nem mintha a tanítót akarnám darwinista létéért kérdőre vonni, hanem mivel az olyan bölcsesség, amely még a tudományos világban sem forrta ki magát, nem a népiskolába való. Jól értsük meg egymást. Darwin kutatásai és megfigyelései nagyon is érdekesek és értékesek; de amint a kutatás és megfigyelés terét elhagyva azt állítja, hogy a *válfajok* (species) egy közös eredeti fajból (genus) származhattak (mert csak ennyire megy Darwin teoriája), a hypothézis terére lépett. Itt már nem exakt tudománnyal állunk szemben, hanem feltevással, amelyet elfogadhatunk is, nem is, anélkül, hogy a tudományon sérelem esnék. És ezt kell mondanunk a darwinistákra is. A meddig a kutatás, vizsgálódás terén maradnak, tisztelet becsület kutatásaik, buvázkodásaik eredményei irányában. De amint a természetismeret határain tüllépnek, elméleteiket, hypothéziseiket exakt tudománynak el nem fogadhatjuk.

A természettudományok haladásától nem féltjük keresztyén vallásunkat, evang. egyházunkat. Látott az egészen más viharokat. A tübingeni kritikus iskola (Baur Bruno, Strauss Dávid Fr.) létalapjában támadták meg a keresztyén hitet és egyházat a mult század közepe felé, Krisztust mythoszi alakká pároltatták, az új szövetség könyveinek apostoli eredetét tagadóba vették. Azok csak egy későbbi kor irányzatos (tendentiózus) szülöttei lettek volna. Akkor sokan megjósolták a keresztyén egyház végső enyészését. De azért élve maradt egyház is, vallás is, Krisztus is, az Isten országa is.

Nem csak a miénk — magyaroké — a protestántizmus. Van benne sokkal tekintélyesebb részük a németeknek, angoloknak, svédeknek, svájciaknak is. Ha ott nem látják szükségét az új hitelvek alapján való új reformációnak, miért legyen erre szükség épen minálunk. Nézzük csak, hogyan élnek, mit mivelnek ott; mily nagy dolgokat mivel ott a Jézus az ő igénytelen eszközei által. Ott a mult század közepe táján és azóta egy Wichern a Hamburg melletti Hornban, egy Fliedner Kaiserswerthen, egy Löhe Neuen-dettelsauben, egy Bodelschwingh a Bielefeld melletti Bethelben elvetettek egy-egy mustármagot, megállva az evang. egyház régi hitelvi alapján, megállva a Jézus Krisztusban való hitben, az önfeláldozó krisztusi szeretetben. És a mustármag mindenütt (nemcsak a nevezett helyeken, hanem *sok* más helyen is) terebélyes fává nőtte ki magát Isten kegyelméből. En nem azt hiszem, hogy a protestántizmus ami magyarhoni evang. egyházunkban már teljesítette volna hivatását, talán már túl is élte volna magát, sőt még ki sem fejtette a benne rejlő életerőt. Még csak ezentul lesz nagy feladatok teljesítésére hivatva. Egy nagy hibánk alighanem az, hogy nem szeretünk mustármagot vetni, hanem mindjárt a terebélyes fát akarnók!

Végezetül csak azt a kérdést vetném fel, hogy mit értsünk „elavult dogmák“ alatt? — és mit a „Luther mysticizmusa“ alatt? — és hogyan képzeljük a hitelvek fejlődését és fokozatos átalakulását. Alakilag három kérdés, de úgy hiszem lényegileg csak egy. A második alighanem már benne van az elsőben és aki az elsőre megfelelt, a harmadikat is részben legalább megoldotta. De attól tartok, hogy ennél a kérdésnél fognának a nézetek egymástól lényegesen eltérni. Azért inkább is csak meggondolnivaló kérdésnek tekintem, sem mint nyilvános feleletadásra valónak.

Ami a protestántizmusnak a szocializmussal való szövetkezését illeti. arra kiterjeszkedni nem kívánok. A meddig a szociálisták Istent, Krisztust, hitet, vallást, egyházat, mindent ami nekünk szent, nyilvánosan lapjaikban guntárgyává tesznek, ádáz gyűlölettel illetnek, érintkezhetünk velök, hogy megértessük velük azt a krisztusi szeretetet, amely az ő bajaikon is segíteni kíván, de velük mint testülettel szövetségre nem léphetünk.

Neuendettelsau.

Lapunkban már többször esett szó *Löher*ről, az Ur ama hatalmas és fáradhatatlan munkásáról, ki egyszerű falusi lelkész létére Istenbe vetett rendíthetetlen hitétől s szenvedő hitsorsosai iránti lángoló szeretetétől indítatva messze körökben újra feltámasztotta a szeretetben munkás keresztény életet; szó volt hatalmas alkotásáról, a neuendettelsaui belmissziói intézményekről is, melyek rövid félszázad alatt egyszerű diakonisszaházból egész faluvá nőtték ki magukat. Ezek az intézmények mind megannyi tanubizonyoságtétel, hogy a szeretetben munkás kereszténységre nem találunk azok az ítéletek, melyek napjainkban hivatottak és hivatlanok ajkairól elhangozván, elavultnak s elvetésre méltónak mondják azt, ami immár közel kétezer esztendőn át a művelt emberiség éltető eleme volt. Ha elolvaßsuk a neuendettelsaui intézmények évi jelentését, önkénytelenül is fülünkbe csengenek Krisztus urunknak ama szavai: „Éheztem, és ennem adtatok; szomjuhoztam, és innom adtatok; jövevény voltam, és befogadtatok engemet; mezítelen voltam, és megruháztatok; beteg voltam, és meglátogattatok.“ (Mát. 25, 35—36.)

Az utolsó évi jelentésből csak néhány adatot említünk fel. A *diakonissza nővérek* száma az elmúlt évben 20-al nagyobbodott, úgy hogy a neuendettelsaui anyaegyháznak jelenleg 475 felavatott és 201 próbanöv. összesen tehát 676 nővére van. *Diakonus* van 34, kik közül 3 a betegek, 13 a hülyék ápolásánál van alkalmazva. A diakonissza-intézet 5 új állomást s 2 új munkamezőt vett fel működési körébe, míg 3-nak gondozásával felhagyott. Az intézetekhez tartozó épületeken kívül dettelsaui nővérek működnek még 96 állomáson. — A tanítónőképezde két kurzusában 37, a kisededóvónőképzőben 5, az intézeti iskolákban 146, a *Neuendettelsau*-ban és *Himmelkron*-ban fennálló ipariskolákban 110, az árvaház iskolájában 12 s a falusi népiskolában 65 növendék volt. A *nürnbergi ev. felsőbb leányiskolát* 460—480 növendék látogatta. — Nagyfentosságu a *hülyék* gondozása, mely a neuendettelsaui belmissziói munkásságnak egyik sajátos ága. A *Bruckberg*-ben (I. II.) *Himmelkron*-ban, *Neuendettelsau*-ban és *Polsingen*-ben fennálló hülyék intézeteiben 416 férfi s 500 nő, összesen 916 gyengeelméjű egyén van elhelyezve, kik 158 munkásápolót vesznek igénybe. Ha figyelembe vesszük, hogy ezen 916 beteg közül 552 kedvezményes vagy egészen ingyenes helyet foglalt el, képet alkothatunk magunknak arról a megérhetetlen nagy áldásról, melyet ezek az intézetek ezen legnyomorultabb emberekre, de egyszersmind az egész társadalomra is árasztanak; de elképzelhetjük azt is, mennyire szükség van a kívülről jövő hathatós támogatásra. — Az *oberzenni intézetek köre* felöleli az *oberdachstetteni üdülőházat*, mely távol a városok zajától, szép erdő közelében fekvő, az elmúlt évben 371 vendégnek nyújtott kedves otthont, az *oberzenni nőintézetet*, melyben főleg idegbajban szenvedő nők nyernek szeretetteljes felvételt s gondos ápolást; az *oberzenni nevelőházat*, melyben 72 növendék volt elhelyezve. Említésre méltó még az öregebb tehetetlen nők számára létesített *nőotthon* s a jelentékeny mezőgazdasággal egybekötött „*Jakobsruhe*“, hol 62 vendég keresett nyári üdülést. —

A *bukott* és *veszélyeztetett* leányok érdekében is sokat tesznek a dettelsai intézmények. Egy *magdalenium* s a vele összekötött állami *bölcsöde*, az 1908 husvétján megnyitott sandai országos *nevelőotthon*, melyben veszélyeztetett lányok családias nevelés által megóvatnak a büntől s a mezőn és kertben folytatott munka által munkásülethez szoktattatnak, nag yaldással működnek. Neuendettelsaubsn elkészült az új *kórház*, egyéb helyeken és épületeken is történtek ujitások, illetőleg bővitések. — Az intézetben 6 lelkész és 5 orvos működik.

Valahányszor ily jelentést olvasunk, mindannyiszor úgy tünik nekünk, mintha hallanók az Urnak szavát: „Ha akkora hitetek volna, mint a mustármag, azt mondanátok ennek a hegynek: Menj innen amoda, és elmenne; és semmi sem volna lehetetlen néktek.“ (Mát. 17, 20.) Ama intézmények ezen vershez mint egy élő kommentár. Ami a szeretetnek ama alkotásait oly nagygyá lenni engedte, az a teremőjüknek, Löhének, s eddig vezetőiknek rendíthetetlen hite volt. A semmi által meg nem rendíthető hit, párosulva kiváló szellemi képzettséggel, vezetői tapintatossággal és ügyességgel, ez az, ami a belmissziói intézmények felvirágoztatása érdekében kívánatos. A neuendettelsai intézmények intéző köreinek dicséretére legyen mondva, hogy az igazgatói állás betöltésénél a fenti elvet sohasem tévesztették szem elől. Vezérei mindig a bajor evangélikus egyház legkiválóbb férfiai közül kerültek ki.

Igy utolsó igazgatójuk, D. Dr. *Bezzel* is, mit eléggé megmutat az a körülmény, hogy a bajor kormány ezuttal őt nevezte ki a bajor lutheránus egyház főkonzisztóriumának elnökévé. Érdemesebb kezekbe nem juthatott volna a bajor ev. egyház sorsa. — Az a férfit, ki eddig a dettelsai diakonissza intézetet oly buzgalommal s odaadással vezette, hogy, állítólagos szavai szerint, sohasem ért rá megházasodni sem, mostani állásában is minden erejével lutheránus egyházát fogja szolgálni és felvirágoztatni. *Bezzel* pozitív alapon álló lutheránus theológus, tőle sokat varhat országos egyháza. A legujabban Bajorországban is több helyen észlelhető liberalis mozgalmak itt is pártalakulás és szakadás gondolatát keltik fel az emberben. Vajha sikerülne az új konzisztórium elnöknek azt a hitegységet, mely eddig a bajor luth. egyházra oly áldásosnak bizonyult, továbbra is fenn tartani!

Az erlangeni egyetemen tanult, különösen pedig a „Philadelphia“ diákegyesület körében megfordult honfitársaink is bizonytal jóleső érdeklődéssel veszik, hogy a *Bezzel* távoztával megüresedett neuendettelsai igazgatói állásra a diakonissza anyaház vezetősége és a nővértársulatok nagy egyetértéssel az erlangeni ó-város lelkészét, *Eichhorn Vilmost* választották meg. Kik e férfit közelebről ismerik, bizonyosan csatlakoznak hozzánk, amikor Neuendettelsaut ezen szerencsés választásáért üdvözöljük. Adjon az Isten az új vezérnek képzettsége és buzgalma mellé erőt is, hogy nehéz feladatának nagy elődeihez méltó módon megfelelhessen.

Egyházi élet.

Belföld.

— A soproni felső egyházmegye belmissziói egyesülete ezidén különösen sikerült évi közgyűlést tartott. Szomorú tény, hogy esperességi gyűléseink alig nyujtanak valamit azon *gyülekezetnek*, melyben tartatnak. E bajon segitendő, a belmissziói egyesület elnöksége a július 7.-re Csávára összehívott esperességi gyűlés előestéjére tette a belmissziói egyet közgyűlését s a vele kapcsolatosan rendezett missziói ünnepélyt. Az iskolában lefolyt közgyűlésen ugy a vidékről, mint a csávai hívek közül sokan vettek részt. Löw Fülöp elnök előterjesztett évi jelentéséből kiemeljük, hogy az egyet 1900 óta áll fenn, eddig az esperesség 5 gyülekezetében rendezett belmissziói ünnepélyeket, 1900-tól 1907-ig több mint 2000 drb. jó vallásos könyvet és iratot terjesztett el az esperesség gyülekezeteiben, azóta pedig a pozsonyi diakonissza anyaház könyvraktára útján újból 670 korona árut; az egyet vagyona 1233 K 84 f-re szaporodott. Erre a közgyűlés az egyházkerületi árvaház javára 25 K, a pozsonyi diakonissza anyaház javára 25 K, a dunántuli rabsegélyző-egylet javára alapító tagsági díj 20 K, az 1917. évi jubileumi alapra pedig 100 K-t szavazott meg. Az egyet leköszönt pénztárosa helyére Kasper József ruszti lelkész választatott. A közgyűlés után a templomban missziói ünnep volt, melyen Ludig G. A helyi lelkész imájá után s gyülekezeti ének valamint két karének keretében Löw Fülöp a belmisszióról, Scholtz Ödön pedig a külmisszióról tartott előadást a templomot zsufozásig megtöltő hívek seregéhez; istentisztelet után pedig Löw Fülöp laterna magicával még bibliai képeket is mutatott be az iskolában, melyekhez a megfelelő bibliai részleteket a gyülekezet hajadonai mondták el. Ezen esti ünnepély hatásának köszönhető az is, hogy másnap reggel a szokásos gyámintézeti istentiszteletre is besereglett az egész gyülekezet s áhitattal hallgatta Geistlinger Pál harkai lelkész építő hitszónoklatát, majd pedig dr. Démy Lajos esp. felügyelő lelkesítő megnyitó beszédét s Brunner János esperes kimerítő évi jelentését. — Az esp. gyűlésről itt csak annyit említünk, hogy 100 koronával belépett az országos ág. h. ev. misszióegyesület alapító tagjai közé s 20 koronát szavazott meg a budapesti prot. főiskolai ifjusági Bethlen Gábor körnek. — Az esp. gyámintézet visszalépett egyházi elnöke Scholtz Ödön helyébe Geistlinger Pál harkai lelkész választatott. Az évi bevétel 2678 K 10 f volt. Az esp. gyámintézet is belépett 100 K.-val az országos misszióegyesület alapítói sorába s 185 K 62 f-t juttatott a kerületi árvaházra s 25 K-át a pozsonyi diakonisszaanyaház építési alapjára. Azonkívül 4 gyülekezet kapott 50—50 K segélyt. Így építjük itt cesekély eszközökkel, de lelkes buzgósággal Isten országának ügyét. Hol lehetnénk, ha már minden esperességben legalább ennyi történe!

— A győri evang. belmissziói egyesület II. évi jelentéséből közöljük a következőket: „Belmissziói tevékenységünk, eszközeink szerény volta miatt, szerény módon nyilvánulhatott. Állandóan segélyezünk egy elaggott, *munkaképtelen házaspárt*, adományunkat mindig egy buzgó tagunk vitte el nekik az Egyesület nevében. Egy ugyancsak *munkaképtelen öreg-asszonyt* is felkeresett szegényes hajlékában megbizottunk s elvitte neki szeretettel adott segélyünket. — Gyülekezetünk árváinak karácsonyfájára mi is letettük szerény adományunkat, egyesületünk több tagja meg-meg látogatta *árvaházunkat*, sajnos, hogy annak alkalmatlan és szűk voltáról kellett mindannyiunknak meggyőződniök. — Ahhoz az országos mozgalomhoz, mely a tüdőbetegek megmentésére irányul, mi is hozzájárultunk 1 virágszállal. A Belmissziói Egyesület egyik feladata az is lenne, hogy a

munkába járó, szegény szülőknek gyermekeit az u. n. „*napközi otthonokban*“ óvja, gondozza s élelmezésükről gondoskodik. Isten segítségével ezt a munkát is részben megkezdettük olyan formán, hogy a távollakó iskolás gyermekeknek, kik az ebéd idejére haza nem mehetnek, sőt talán egész héten át a száraz kenyérnél egyébük nem is volt, — a népkonyhában adtunk egy-egy adag meleg ételt. Kiosztottunk 570 adag levest és főzeléket a tanító urak és tanítónők szives közreműködésével. Igaz ugyan, hogy a sok éhezõ iskolás gyermek láttára azt kell mondanunk Jézus tanítványaival: „micsoda ez ennyi népnek“, — s megható látvány, mikor az egyik gyermek a kapott adag ételt megosztja társaival, akiknek nem jutott, — de hisszük, — kivált ha egy közös étkező termünk volna, — hogy ezen a téren is jó munkát végzünk azok körül, akiket Urunk Jézus az ő „kicsinyeinek“ nevezett. *Kézimunka tanfolyamunkat* is — fűszerezve a munkát vallásos felolvasásokkal és szórakoztató játékokkal, — fentartottuk egyesületünk tagjainak és tanítónőink szolgálata mellett. Itt is érezzük egy megfelelő helyiség hiányát, mely ha rendelkezésünkre állana, bizonyára még nagyobb érdeklődéssel tudnánk ezt a munkát folytatni. *Vallásos estélyt* a múlt évben kettőt tartottunk nagy érdeklődés mellett. — Ezeket a helybeli lelkészek kivül mint vendégek, Payr Sándor, theol. akad. tanár és dr. Kiss István megyei levéltáros urak értékes felolvasásokkal, Hanély Flóra urhölgy szép énekkel, dr. Vajda Emil ur művészi hegedű játékkal, Pálmai Kálmán szavalattal és Szalay Mihály bokodi lelkész ur költemények felolvasásával működtek közre s emelték az ünnepély hatását.“ Az egyesület bevétele 3112 K 54 f., kiadása 2797 K 43 f. tőkésítéssel ugyanannyi, vagyona 2797 K 43 f. volt. A tagok száma 250 kik közül tiz 100 koronás és egy 500 koronás alapító tag, míg a többiek évi 1—12 koronát fizetnek.

— **A Haypál-botrány** nemesak itthon, hanem a külföldön is nagy szégyent hozott reánk magyar protestánsokra. A „Die Wartburg“ f. évi 29. száma így emlékszik meg róla: „Egy az osztrák klerikális és zsidó lapokat bejáró és mohón leközlött hír, ha részleteiben is igaznak bizonyulna (amin tulajdonképen nincs okunk kételkedni) ismét beigazolná, hogy *valami rothadt a magyar protestantizmuson*. Eszerint a budapesti református gyülekezet egyik lelkésze vagy segédlelkésze, Haypál Benő házasságtörő viszonyban élt egy hivatalnok nejével. „Az egyházi főhatóság rá akarta birni a lelképásztort, hogy mondjon le állásáról. Haypál azonban *nem volt hajlandó* ezen felszólításnak eleget tenni, s így aztán igen okosan maga a gyülekezet vette az ügy további intézését kezébe. Amint ugyanis Haypál vasárnap, július 4-én a szószékre lépett, a gyülekezet mint egy ember ott hagyta a templomot. Ilyen körülmények között a felettes hatóság végre kényszerítve (!) érezte magát, Haypált egy szanatoriumban (!) elhelyezni.“ És ez egy református kálvinista gyülekezetben történik a Kálvin jubileum hetében! Mi ugyan a magyar protestantizmus református ágáról már sok mindenfélehez hozzá vagyunk szokva, mégis érdekünkben fekszik, hogy a szomszéd magyar állam protestantizmusa erkölcsi kérdések megítélésénél ne sülyedjen le a római egyház nivójára. Ám kímélje ott a hatóság a bűnöst, ameddig csak lehet s helyezze el végre szanatoriumban, sőt álljon maga a gyülekezet is pártjára még akkor is, ha nemesak az erkölcsi törvény, hanem a büntető törvénykönyv ellen is vétett, — az evangélikus egyház becsülete megköveteli, hogy egy lelkész, ki ellen ilyen vád merül fel, állásától azonnal függesztessék és ha nem tudja magát tisztázni, úgy állásától végleg elmozdítottassék.“ — Milyen elszomorító, hogy lehet nálunk protestáns egyházi főhatóság, melynek még az ilyen elemi igazságokat is az oly sokat ócsárolt külföldtől kell hallania és tanulnia,

— **A Mátyástemplom új orgonája.** A koronázási Mátyástemplom IV. Manual, 80 szóló és 30 mellékváltozatu villamos új orgonáját, melyet a király ajándékozott a templomnak, a napokban megtekintette *Apponyi Albert* gróf vallás- és közoktatásügyi miniszter. A minisztert *Wladár Tivadar* dr. bizottsági elnök, *Vavrincez Mór* karnagy s *Rieger Ottó* az orgona építője fogadták. A miniszter az átadásra teljesen készen álló orgonát behatóan megtekintette, gyönyörködött annak hangjában, majd teljes megelégedésének adva kifejezést a mű felépítőjének, *Rieger Ottónak* melegen gratulált. Az orgonát a felszentelési ünnep után, valószínűleg még e hó folyamán átadják rendeltetésének.

Külföld.

— **Olaszország.** Rómában pápai bibliai intézet létesült, mely közvetlenül a pápai széktől függ s ennek utasításai szerint vezetendő. Az intézet elnökségét a pápa nevezi ki. Ez az elnökség képviseli az intézetet kifelé s értesíti a pápát minden fontosabb ügyről. A rendes tanárok alkotják az intézet szenatusát. A tan- és kormányrendet az apostoli szék s egy a pápától kinevezett bibliai bizottság állapítja meg. Az intézet szervezete olyan, hogy a biblia olvasását és tanulmányozását teljesen a pápa ellenőrzése alá helyezi. Az új rendszer tehát az eddig létezett viszonyokon semmit sem változtat, nem javít, hanem még inkább ront.

— **Törökországban** a kereszténység helyzete a múlt évben lefolyt hatalmas átalakulások dacára még mindig nyomasztó. Míg tavaly sok helyen mohammedánok és keresztények között testvériesülési jelenetek játszódtak le s Konstantinápolyban a 13 évvel ezelőtt legyilkolt örmények sírjainál törökök és örmények egyaránt ünnepeltek, a Kisázsziában és Szíriában nem rég dühöngött borzalmas keresztényöldöklés megint eléggé megmutatta, hogy az izlám nem válhatik egy csapásra a kereszténység barátjává. Arra a kérdésre, hogy Törökországban Nyugateurópának modern eszméi, vagy az izlámnak szelleme uralkodják e, a legutóbbi törökországi politikai események nem adták meg a végleges feleletet, sőt a két áramlat között a feszültség még inkább nagyobbodott. A helyzet megítélésénél nem szabad figyelmen kívül hagyni az arméniai szörnyűségeket. Az ifjú-törökök győzelme a telivér mohammedán lakosságot nem szédítette el, mert érezte, hogy győztes az idegen, nyugati szellem, vesztes pedig az izlámnak szelleme. Hogy az ifjú-törökök keresztényekkel és zsidókkal szövetkeztek, azt az igazhitű mozlímok nem bocsátják meg nekik. A pánizlamizmus nem bukott *Abdul Hamiddal*, sőt még harciasabbá vált. Azért el lehetünk készülve arra, hogy Törökországban a keresztények üldözése meg fog ujulni.

— **Palesztina.** A jeruzsálemi árvaház után most Názárethban is állítanak fel év. árvaházat. A terv már több év óta érlelődik; kedvező hely is volt; de hiányzott a szükséges pénz. Erre Dr. Schneller egy a múlt évben Amerikában tett látogatása alkalmával a szyr árvaház barátainak feltárta a helyzetet, mire ezek valóságos lelkesedéssel s nagy sikerrel gyűjteni kezdtek Názáreth számára. E hirre Európából is gazdag adományok érkeztek, úgy hogy 1908-ban a Kölnben székelő elnökség elhatározta a názárethi árvaház építését. Áldott hely, hol a gyermek Jézus is lakott. Vajha az ott nevelkedő árvák az ő nyomdokait követnék!

— **Mezopotámia.** Immár beteljesedik a régi jóslat: kopasz hegyeken folyók nyílnak s a rónák közepén források (Ezs. 41, 18). — Az új török kormány öt évre szolgálatába fogadta *Sir William Willcocks* kitűnő mérnököt, ki Egyiptomot új életre keltette, hogy most Mezopotámiát csatornázza és öntözze. Előreláthatólag a „folyók köze“ újra visszanyeri régi termékenységét, a sivatag átalakul kertekké, falvak és városok támadnak, sőt nem lehetetlen, hogy Babylon is ismét felépül. „Illó volna, — írja egy ott járt hírneves férfiú, *Dr. Griffith*, — hogy Krisztus egyháza is számoljon ezen új viszo-

nyokkal s gondoskodják arról, hogy az ősi Mezopotámiában is hirdettessék Krisztusnak megváltó szeretete.“

— **Perzsia.** A sah országában oly átalakulás észlelhető, mely a misszió részére is jelentőséggel bír. 15 évvel ezelőtt a misszionáriusok fáradozásait a perzsaiak babonás félelemmel fogadták s mindenképen elnyomni törekedtek. Ma Iszpahán városában, hol legnagyobb volt a türelmetlenség és ellenszenv minden ellen, ami csak a kereszténységre emlékeztetett, két nagyobb keresztény kórház is áll fenn, melyekben 150 ágy áll a betegek rendelkezésére. Midőn három évvel ezelőtt ezeket a kórházakat építették, oly mohammedánok, kik régebben ellenséges állást foglaltak el e vállalattal szemben, közel 5000 K-t adományoztak a felépítésre; mások megint magas évi járulékot jegyeztek fenntartására. A beemzülött orvosok is felhagytak az ellenségeskedéssel s kérték keresztény kollegáikat, engedjék meg nekik a részvételt az e kórházakban végbemenő műtéteknél. Sok mohammedán vezérférfiu keresztény gyülekezéseken figyelmes látogató. Sőt nem régen egy misszionárius még moséban is hirdethette az evangéliumot.

— **Bolivia.** Dél-Amerika ezen köztársaságában újabb keletü törvények bezáratták az összes zárdákat s megtiltották idegen barátoknak és apácáknak az országba való bejövést; az ország határán belül már nem szentelnek fel szerzeteseket. Az egyházi javakat, melyeknek értéke közel 500 millió korona, az állam lefoglalta. Emellett az evangélium szabadon terjedhet. Ennek terjesztése érdekében különösen az 1908 február 21-én meghalt Harrington hírneves pedagógus fáradozott, kinek nagyságát s közbecsültségét az a tény is mutatja, hogy temetésén többek között az egyetem rektora, a nemzeti kollegium igazgatója s a közoktatásügyi miniszterium titkára is részt vettek.

Egyről-másról.

— **Hány zsidó van a világon?** A legutolsó hivatalos statisztika szerint összesen 11 millió zsidó van. Ebből Európára: 8,748.000, Amerikára: 1.556.000, Afrikára: 354.000, Ázsiára: 342.000, Ausztráliára: 17.000 esik. Az egyes európai országokban következőképpen oszlanak meg: Oroszországban van 5,100.000, Ausztria-Magyarországban 2,100.000, Németországban 600.000, a Balkánon 400.000, Belgium s Hollandiában 105.000, Franciaországban 80.000, Norvégiában 40.000 stb. A világvárosok közül legtöbb zsidó van: New-Yorkban 700.000, Bécsben 130.000, Berlinben 95.000. Londonban 80.000, Jeruzsálemben 30.000. Hát Budapesten? Egy másik statisztika szerint azonban a zsidók száma már több mint 12 millió. Ime, milyen tág munkatér vár tehát még az Izrael közötti misszióra!

— **Az uj-guinéai misszió** sikeres működéséről szépen nyilatkozik a szigeten levő angol gyarmatok kormányzója. „Európai ember — ugymond — alighanem nagyobb biztonsággal utazhatna Ujguinea egyik végétől a másikig, mint éjjel sok európai városnak bizonyos részeiben; s hogy ez így van, az leginkább a misszió érdeme. Az adósság tehát, mellyel az állam a misszióhoz tartozik, sokkal nagyobb annál az összegnél, melyet esetleg vám alakjában neki fizet.“ Hasonló értelemben nyilatkozott egy korábbi kormányzó, Le Hunt is: „A kormány mindent a misszióknak köszönhet. Ha nem volnának a part mentén azok a kis, fehérre mázolt házak, melyekben misszionáriusok laknak, a kormány kénytelen volna kétszeres, sőt négyszeres erőfeszítést kifejteni, ha a rendet fenntartani akarná. Minden fillérrel, melyet a misszió kap, a kormány ugyanannyi fontot takarít meg. Mert a misszió békét, törvényt és rendet teremt.“

Persely.

Cselekedjünk jót mindenekkel, *kiváltképen pedig a mi hitűinknek cselédeivel.* Gal. 6, 10.

1909 június 21-től július 20-ig a következő adományokat vettük:

1. A magyarhoni ág. h. ev. misszióegyesület részére:

a) *Általános missziói célokra:* Özv. Krug tanítóözvegy Torzsa 8 K, perzselygyűjtés a paplakon Torzsa 7.40, Tomka G. lk. Györköny 1.—, a Csáván rendezett missziói ünnep perselyének $\frac{1}{4}$ része 5.07, *összesen 21 K 47 f.* Eddigi főösszeg 173 K 87 f.

b) *Misszióegyesületi tagsági díjak 1909-re:* Kirchnopf János segédlelkész Bazin 3.—, Mayer Pál lelkész Iklad 3.—, Biskup Béla lk. Németgurab 3.—, *összesen 9 K.* Eddigi főösszeg 52 K.

2. A reformáció 400 éves jubileumának belmissziói emlékalapjára: Tomka Gusztáv lk. Györköny 1 K. Eddigi főösszeg 45 K 66 f.

Mindezen adományokat hálással megköszönve, lapunk perselyét továbbra is előfizetőink s barátaink áldozatkészségébe ajánljuk.

Szerkesztőség.

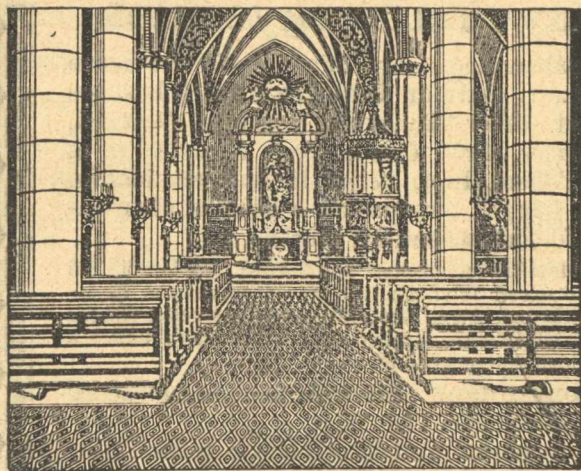
Üzenetek.

St. R. S. A szerkesztőségünkhöz beküldött misszióegyesületi tagsági járulékokat a szerkesztőség perselyében nyugtatjuk s egy összegben szolgáltatjuk be a misszióegyesület pénztárába, mely azt külön *egy összegben* fogja majd újból nyugtatni. — W. J. Ub. Kérem mielőbb a diakonissza ügyről kilátásba helyezett dolgozatot. Az Izráel népe közötti misszióiról is szívesen vennék minden számba valamit. — M. P. J. Cikke a jövő számra maradt. — K. Zs. Tr. Köszönöm a fordítást. Mihelyt a képeket is megszerezhetem hozzá, sorra kerül.

NEUMANN RÓBERT kókuszárugyára.

WEIGSDORF (Csehország),

templomok padlójára mint különlegességet, teljes kókuszszőnyegeket szállít.

A legolcsóbb, legtartósabb és legcélszerűbb padlótakarók, melyeknek egy templomból sem szabadna hiányozni. Legjobbán védik a lábat a templomokban oly annyira érezhető hideg ellen; de diszül is szolgálnak. Az osztrák-magyar birodalomban eddig mintegy 2000 templom van velök ellátva s a monarchia minden részéből számos elismerés érkezett. — Képes árjegyzékekkel, kis mintákkal és minőségi mutatványokkal ingyen és bérmentesen szolgálunk.

➡ Költségvetést, tervezetek és rajzok után, az érdekelt feleknek díjmentesen s magunkra rótt kötelezettség nélkül szállítunk. ➡

A templomunk számára szállított szőnyegek igen szépek. A kivitellel a legnagyobb mértékben meg vagyunk elégedve! A fizetést megállapodásunk szerint teljesítjük.

Jagieza János, adminisztrátor Topolyán (Bács-Bodrogmegye), 1909. jan. 5.

Miután a templomunk számára szállított szőnyegekkel, melyek minden tekintetben beváltak, igen meg vagyunk elégedve, a még hiányzó rész kiegészítéséül új rendelést eszközlünk.

Pechmann József, lelkész, Wien XVIII., 1908. nov. 10.

Dr. C. Ernst

evang. egyh. műintézetében (Kunstanstalt für Kirchenschmuck)

Berlin W. 9, Köthenerstrasse 16,

kaphatók az összes evangélikus **templomi felszerelések**, stilszerű s a liturgiai követelményeknek megfelelő kiállításban, jutányos áron. Nevezetesen: urvacsorai edények, oltárterítők, oltárképek, oltári gyertyatartók, oltárszönyegek, oltári feszületek, festett üvegablakok, szószékterítők, beteggyónási szent edények, csillárok, templomi fali gyertyatartók, keresztelési edények, keresztelő kövek, énektáblák, perselyek, szemfedők stb. stb.

A cég a szükséges tárgyakról szívesen küld **képes árjegyzéket** s kívánatra ingyen szolgál rajzokkal és szövegmintával.

A calwi könyvkiadó-egyesület

ajánlja a következő kiadásában megjelent s minden lelkészre nézve *nélkülözhetetlen* könyveket: 1. **Calwer Bibellexikon**. Biblisches Handwörterbuch, illustriert. Unter Mitwirkung von Prof. *Delitzsch*, Oberkonsist. Rat *Frohnmeier*, Prof. *Orelli*, Prof. *Schlatter* u. a. redigiert von Dekan Lic. Theol. Prof. *Zeller*. II. átnézett kiadás. 992 lekszikonalakú oldal, képpel, térképekkel s számos illusztrációval. Fűzve 8 márka, félbörkötésben 10 márka.

E bibliai lekszikon minden bibliaolvasónak van szánva. Mindenről, ami a Szentírás megértéséhez szükséges, felvilágosítást nyújt; rövidesen összefoglalva adja a bibliai bevezetés szükséges ismertetését. A nyelvezet világos s egyszerű embernek is könnyen érthető. Különösen a theologusra nézve a bibliai lekszikon szinte nélkülözhetetlen kézikönyv.

2. **Calwer Bibelkonkordanz** oder vollständiges biblisches Wortregister. II. javított kiadás. — 11.—20. ezer. 1456 lekszikonnyelcadrétű oldal. Fűzve 6 márka. Félbörkötésben 8 márka.

A legmegbízhatóbb, legteljesebb s gyakorlatilag leghasználhatóbb bibliai szójegyzék, mely minden lelkészre nézve, aki népiesen, alakilag s tárgyilag az evangélikus szószéknek megfelelően akar predikálni, vagy aki textusát a Szentírás szókinése és szelleme alapján akarja megérteni, nélkülözhetetlen.

Ezen, valamint az ezen kiadó-egyesületnél megjelent többi mű is: **Calwer Vereinsbuchhandlung, Stuttgart** cím alatt rendelhető meg. — **Könyvárjegyzék** ingyen és bérmentve.